

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1869

Vita S. Mummolini Episcopi Noviomensis Et Tornacensis Auctore anonymo.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-67915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-67915)

A rum episcopus die XVI Octobris coluntur, et proin abbatem Sancti Quintini confusum fuisse cum episcopo Convenensi. Præterea S. Ebertrammum, cujus cultus recentissimus videtur, nondum ex terra levatum autumamus; deinde kalendarium illud medio sæculo XVII recentius est, utpote de diocesi Bononiensi agens; insuper confectum non est in agro Noviomensis, sed in Germania; et demum omittit S. Mummolini nomen ad XVI Octobris; unde denuo liquet meram transpositionem esse.

De antiqua S. Mummolini imagine.

87 Ad S. Mummolini quoque cultum pertinere voluit Ghesquierus (a) imaginem quamdam hujus Sancti, quam secundum ectypum, insertum Annalibus Mabillonii (b), cupro insculpatam post Commentarium de S. Mummolino exhibuit. Penes nos factus est Ghesquieri typus, eoque, utut imperfecto, nosmet ipsi infra usi sumus, quoniam operæ pretium visum non est novis impensis novum procurare.

S. MUMMOLINI

Invenerat Mabillonius hanc imaginem in codice Elnonensi cum formis S. Amandi Trajectensis episcopi, aliorumque qui hujus præsulis testamento subscripserunt, non secus ac S. Aldegundis, Malbodiensis abbatissæ, cui angelus S. Amandi celestem gloriam indicat. Cum autem Sancti nostri caput aureola cinctum illic exhibeatur, ejusque nomini præponatur Sancti titulus, atque insuper S. Amandus tabulam quadratam ad caput habeat, quæ Sanctum adhuc viventem denotat, ut Mabillonius (c) cum aliis bene multis statuit; scripsit Ghesquierus: Quam vero minime recens sit Sancti nostri ve-

(a) Act. SS., Belgii, t. IV. p. 412. — (b) Annal. Ord. S. Bened. ad ann. 675, lib. XVI. — (c) Ibid., § LVI, p. 478. —

D neratio, abunde testatum facit Elnonensis codex antiquus, continens testamentum S. Amandi, cui Mummolinum subscripsisse ostendimus. Verum, ut quod sentio, libere fatear, dubium mihi maxime est, an codex ille Elnonensis antiquior sit, quam Vita S. Mummolini, quam continuo edemus; et proinde an quidpiam ex eo colligi queat de antiquitate venerationis hujus Sancti. Nam quod spectat ad tabellam quadratam, S. Amandi capiti postpositam, nihil ea hic probare videtur; quandoquidem S. Amandus, anno 679 mortuus, tamquam vivus exhiberi non potuit, cum S. Mummolinus, anno 683 aut forte tardius vita functus, S. Bertinus circa annum 700 mortuus, aliique, qui S. Amando superstites fuerunt, cultum ecclesiasticum nacti essent. Neque nova est sententia, non omnes imagines, tabulas quadratas ad caput exhibentes, pictas fuisse, dum Sancti aliique quos efferunt in vivis essent. Nam, ut alia exempla mittam, exculpendam curavit Papebrochius noster (d) S. Gregorii Magni imaginem, quam ipse minime opinatur pictam fuisse, dum Sanctus ille viveret, licet tabula quadrata capiti applicita sit. Præterea Sancti titulus et aureola, S. Mummolino hic concessa, nihil certi evincere possunt, cum Baudemundus, S. Amandi biographus, testamenti scriptor et monasterii Blandiniensis Gandavi abbas, Sanctus quoque illic agnominetur et omnium ornatisissimam aureolam habeat; licet in nullo, quod novimus, Martyrologio nomen ejus occurrat, eique Sancti titulus datus non sit Annalibus Blandiniensibus, nuperius a R. D. Vande Putte, tunc temporis collegii episcopalis Brugensis rectore, editis (e). Quare, etiamsi constaret codicem hunc ad eciens sæculum VII pertinere (nihil tamen statuit Mabillonius de vetustate picturæ et scriptio- nis), incertum tamen argumentum de vetustate cultus S. Mummolini inde deduceretur. Quod vero ad vestes ceterumque S. Mummolini habitum spectat, notatu digna est semilunaris in priore capitis parte tonsura, quam sæpius jam Hibernicam seu Scotticam nuncupavimus. De reliquis vestibus consulendus est præ reliquis Martinus Gerbertus in Vetere Liturgia Alemannica (f), in qua præclare pro more suo de vestibus sacris scripsit, et plurimas antiquas exhibuit formas. His annotatis, superest, ut jam edamus antiquissimam S. Mummolini Vitam, de qua in § I plura disseruimus.

VITA

S. MUMMOLINI EPISCOPI

NOVIOMENSIS ET TORNACENSIS

Auctore anonymo.

Ex vetere Ms. codice Noviomensis.

Sancti patria; tirocinium vitæ religiosæ Luxoviense; predicatio, et commoratio in aula Clotarii II; digressus ad S. Audomarum; condit Vetus et Sithiense monasterium; fit Tornacensis et Noviomensis episcopus; moritur.

Tempore, quo præcellentissimus rex Lotharius, Ludovici filius a, hæreditario jure Fran-

Tempore Clotarii III. S. Mummolinus et alii multi florent.

ciæ

A ciæ regnum gubernavit, dilectissimam Christi sponsam, sanctam videlicet Ecclesiam multimodo spiritalium filiorum germine contigit propaginari. Resedata *b* siquidem divinæ respectu gratiæ persecutione, quæ tamdiu in Sanctos Dei desævieraat Martyres, suæ Christus Ecclesiæ quam plurimos coadunavit Confessores, quos si ipsa rabie tyrannica contigisset vixisse, eorundem Martyrum pro certo credimus * fuisse consortes; quoniam, quia materialis gladii cessasset persecutio, ipsi tamen ob divinæ gratiam majestatis multo sese corporum suorum excruciatum martyrio: inestimabilibus namque insistentes jejuniis, multimoda inedia, multimodisque sese affligebant vigiliis, parentibus et amicis hilariter renuntiantes ad cœlestem solummodo remunerationem anhelabant.

c Eo in tempore *c* vir sanctissimæ religionis Momolenus nomine, a regione sua egressus, in Gallias cum duobus comitibus devenit, ibique instanter verbum Dei prædicabat. Egressus siquidem de domo patrum suorum ob divinæ gratiæ remunerationem, ubicumque poterat fidei catholice non cessabat evangelizare veritatem. Toto autem nisu ad palmam festinans pertingere martyrii Galliarum fines, ubi ferventiorum persecutionis gladium in Sanctos desævuisse compererat, audacter penetravit, diabolo et ministrorum suorum cruciatibus non refutans * corporis sui materiam, si necesse esset, temporalem, quoad cœlestis patriæ, quam ardentem desiderabat, spiritualem adscriberetur hereditatem. Hac de causa voluptariam vitam spernens, elegit ad breve adversa pati, ut perenniter cum Domino regnare mereretur in cœlis. Ad cœlestis siquidem vitæ, quæ nunquam finietur, comparationem, Sanctis Dei Confessoribus nullius videtur molestiæ omni vitæ suæ tempore corporalem quotidie perpeti passionem. Quomodo enim mortis eos putandum est pertimescere periculum, cum ipsi sibimet, etiamsi desit persecutor, mortis propinare non vereantur poculum? Jejunare siquidem et sitire, vigilare quoque et nuditatem pati mortiferas corporum nemo dubitabit esse molestias, quas servi Dei pro minimo reputant, dum ad cœlestium gaudiorum anhelant præmia repromissa.

2 Hujus benignissimæ gratiæ causa Sanctus hic, de quo agitur, inspiratus, cum a mane usque ad vesperam prædicasset, pane tantum ordeaceo aqua cinerulenta composito reficiebatur. Postmodo vero si qua bibendi successisset necessitas, puræ ac solius aquæ poculum subsequebatur; et ad corporales edomandas illecebras, parva in dormitione tenuissimo graminis stramine prolecto utebatur. Prædicabat indefesse pauperibus confessionem et pœnitentiam, divitibus et palatio deservientibus sæcularem abnegare jactantiam, prædicabat impiis et infidelibus irremediabile supplicium, Deum autem timentibus vitam et requiem sempiternam. Edocebat omnes universaliter mundum cum omni sua concupiscentia perituro, regnum autem Dei, sicut ab ore Christi didicerat, in æternum mansurum; exhortationem suam evangelicæ confirmabat sententia prædicationis; cui, etsi objicerentur, nulla poterant figmenta obsistere argumentationis. Si quid enim in verbis suis alicui sentiebat ambiguum, ipso eodem in momento veteris seu novæ legis irrefutabile proferebat testimonium; quod autem prædicando aliis commendabat, ipse apostolicæ sententiæ non immemor, totis admodum viribus exequabatur, ut qui aliis æternæ remunerationis suggerebat documentum, suæ quoque ipsius conversationis imitabile præberet exem-

plum. Aderant ei duo Bertinus *d* videlicet atque Bertrannus *e*, qui secum de sua exierant regione. Hos ipse instanter honestissime suæ sanctæ prædicationis inflammabat exhortatione. Astabant etiam ei a mane usque ad vesperam cum innumerabili populi conventu regalis aulae proceres. Quorum quam plurimos ipsa Dei clementia per ejus infatigabilem prædicationem cœlicæ remunerationis grater postmodum adscripsit cohæredes ejus.

3 Sanctissimi patris nostri opinio longe lateque diffundebatur, et ubicumque perveniebat, Dei cui deserviebat gratia hilariter suspiciebatur. Pervenit tandem ad aures regis Lotharii *f*, qui tunc temporis arcem strenue regebat totius imperii *g*. Religiosorum igitur testimonio sancti Viri comperta relatione, suis eum conspectibus amabiliiter mandavit adesse. Quem ut vidit, benignissimo ut erat animo, quis, vel unde esset, sed et originis suæ seriem ab eo diligentissime cœpit percunctari. At ille ne recensendo prosapiam suam quolibet superbiæ fastu moveretur, originalem quidem nativitatis suæ lineam reticuit. Verum unde natus esset ad regiam interrogationem humiliter replicuit: Sum, inquit, tuæ servus dignitatis, civitate Constantia oriundus, illa siquidem Constantia, quæ non longe a flumine Rheno remota esse dinoscitur; a puero vero regularem sub Sancto Eustasio *h* abbate percurri vitam; cujus felix exhortatio multos ad remunerationem confortans * sempiternam. Ipse quidem Sanctus Eustasius, famosissimi Christi athletæ Columbani discipulus, cum omni mentis instantia, commissum sibi prædicationis officium suum quod ab eodem magistro suo didicerat, omni nisu viriliter executus est. Cum ergo sub ejusdem abbatis Eustasii magisterio ad maturiorem pervenisset ætatem, Dei dispositione et ipsius ordinatione, hanc quam videre licet indigne cum his duobus confratribus meis suscepi peregrinationem; quod si quid in vinea Dei elaborare potuerimus, ad æternæ vitæ nobis proveniat remunerationem. Audierat siquidem quod et ipsi vidimus ex evangelica promissione: Qui me, inquit, sequitur, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Audierat quoque quod et nos in vera fide tenemus: qui non bajulat, ait crucem suam et sequitur me, non est me dignus. His et aliis a Viro Dei diligentissime peroratis, ab ipso rege quam familiariter est susceptus atque intra ejus palatium non parvo temporis spatio cum multa reverentia est conversatus. Quamquam tamen regiam divinitus adeptus esset familiaritatem, tumultuantis tamen populi adulationes cautissime devitans, super afflictis et pauperibus regiam indesinenter sollicitabat dignitatem. Parum aut nihil voluptatis humanæ Virum hunc infecit in palatio, quod alicujus ansteritatis rigore indicari oportuisset in monasterio. Ipse quidem omnes diligebat, et ab omnibus amabatur; inter ipsas mundi concursionem officii sibi commissi ministerium inconcusse exequabatur. Sigillum *i* quoque regis habens, non multum de regia gloriabatur familiaritate; verum ecclesiis, viduis, et orphanis apud eundem Lotharium quam plurima officii sui subveniebat auctoritate; et licet a monasterio recessisset corporaliter, in palatio tamen positus, spiritualis sui ordinis propositum non negligebat. Erat sancto Dei athletæ duplex in palatio jejunii supplicium, cum et deliciosis utpote regis in domo interesset dapibus, et ab ipso sese alienaret usu deliciarum.

4 Aliquantulo *k* itaque tempore in regis domo transacto

AUCTORE ANONYMO.

*d**e*

vocatur in
anlam Clota-
rii II, et an-
teactam vi-
tam aperit;
* lege susci-
pietur.

*f**g***E***h*

* loco confor-
tavit

F*i**k*

* lege propa-
gari

* supple futu-
ros

* loco recu-
sant

Concionatur
in Gallia,

AUCTORE
ANONYMO.
ubi aliquan-
diu sancte
commoratus,
digreditur ad
Sanctum Au-
domarum,
l

transacto cohabitatione, Sanctum Audomarum, qui tunc temporis Ecclesiae praeerat Teruanensi, multa ergo Morinos fatigari comperit praedicatione. Morini siquidem, circa maris littora inaccessibilibus paludum confisi munitionibus, vicinis sedulo non reverentur repugnare nationibus. Cum enim nullam a mari timeant hostium incursionem, circa manentis viciniae omnem prorsus pro nihilo reputant indignationem. Nec mirum si sibi adjacentibus praesumunt repugnare; quos, sicut a poetis *m* didicimus, ipsa quoque invicta Caesaris *n* virtus nullorum potuit debellare. Assueta igitur freti audacia, Sanctum quem praenominavimus Audomarum multa fremebant insania; audito nempe Christi nomine, admodum expavescebant; et tanquam surdae aspides, auditu obturato, verbum Dei se suscepturos omnes omnino abjurabant. Siquidem extremi homines *o* et in extremitate positi orbis terrarum, neque Dominum noverunt, neque tunc temporis alicui principali potentiae suberant; verum suis per omnia prona voluptatibus, quod cuique visum fuerat impune et irreverenter exequabantur. Cum itaque beatus Dei athleta tantam ejus populi audisset feritatem, tantamque adversus Sanctum Audomarum gentis illius rebellionem, toto mentis affectu corporalem in remissionem peccatorum suorum desiderans passionem, regi valedicens regiisque principibus, palmam jam martyrii se poene adeptum esse in secreto cordis non parum gloriabatur. Spirituali ergo divinus * accinctus gladio, Sanctum cum suis confratribus adiit Audomarum, quatenus felici praedicationis divinae gratia sanctarum consortio adscribi mereretur animarum. Audierant enim quia frater fratrem adjuvans ambo consolantur. Audierant quoque quod alter alterius onera portando legem Dei adimplet, et gratiam divinam promeretur. Ideoque quia Sanctum illum in labore praedicationis adeo praecipuum compererant, ad supportationem ejus non sine multo palmae triumphatricis desiderio summopere festinabant. Accesserat etiam et aliud quoddam charitativae foedus dilectionis, quia videlicet Sanctus idem Audomarum compatriota eorum erat, Constantiae scilicet, de qua exierant, indigena civitatis. Advenientes itaque sanctos sanctus Dei pontifex gratanter et benevole suscepit; et eos in adiutorium sibi a Deo missos non deestimans, in messem Dominicam cooperaturos sibi post multam Deo gratiarum actionem redditam, gratulabunde ascripsit.

quem cum
nonnihil con-
cionando ad-
juvasset,

5 Ipse tamen Sanctus Audomarum gentem illam Morinorum maxima jam ex parte cum multo licet labore ab idolorum revocaverat cultura, et aris eorum subversis, divinae religionis et ecclesiasticae institutionis ordines eos suscepisse non minimum gratulabatur. In adventu ergo Sanctissimi Mommoloni super quam sperari possit delectatus, cum eum benevole suscepisset, et libenter eum audiebat, et libentissime ab eo audiebat. Non est dubitandum tot et tantis viris divinam semper adesse clementiam, cum ab ipso Domini ore audierimus, ubi duo vel tres in suo nomine congregatos noverit, suam absque dubio interesse praesentiam; sermo siquidem eorum semper de Domino et de divinis erat institutionibus. Parum aut nihil, quod vaniloqui argui posset, inter eos disserebatur. A mane usque ad vesperam cum mutuae in Domino consolationi, tum institutionis euangelicae praedicationi, tum infirmorum curandis languoribus infatigabiliter insistebant. Post solis autem occasum pane tantum et aqua defessa refocillabant corpora; nocte

vero subsequenti permodico in cinere et cilicio somno reclinati, non sine multa difficultate tantas corporum suorum utcumque reficiebant molestias. Priusquam autem praedictus Dei famulus Mommolonus ad sanctum Dei pontificem pervenisset Audomarum, Sanctus idem Audomarum ob sanctae religionis propagandum ordinem, quoddam mente conceperat aedificare monasterium *p*, ubi religiosam ordinaret congregationem clericorum, per quos Deo pro universali omnium salute ex debito quotidiana orationem psalmodia ac sanctarum placatio conservaretur hostiarum. Haec ea cogitanti divina non defuit clementia, quae et ei ferventem benignitatis devotionem inspiravit, et quod ex Spiritu Sancto praecogitaverat secundum desiderii sui effectum usque perduxit.

6 Erat siquidem ea in regione vir quidam Adrowaldus nomine, praediis et pecunia opulentissimus, saeculi hujus vanis plenus deliciis, ac saeculari jactantiae admodum deditus, et secundum suorum institutiones praedecessorum fantasticis deserviens cultibus idolorum. Virum hunc, quia non longe a Morinis aberat, et tamen Morinorum honorabilior erat, ante adventum Sanctissimi Mommoloni Sanctissimus Audomarum non sine multa praedicationis instantia ad catholicam converterat credulitatem, et eum jam baptismo per sanctae dextrae suae sanctificaverat impositionem. Suscepto itaque sanctae christianitatis signaculo, Adrowaldus divina subito animatus inspiratione, tum pro mutua praedicatoris sui dilectione, tum quia filiorum carebat successione, tum praecipue pro peccatorum suorum remissione, omnem suam haereditariam possessionem *q* Deo et Sancto Audomaro tradidit, sperans et pro certo credens sese pro transitoriae hereditatis largitione in perpetuum feliciter ascribendum esse. Ut ergo praefati sumus ante Sancti Mommoloni adventum in praedio illo quod vulgari nomine Sithiu vocatur, ipse sanctus pontifex Audomarum jam, Deo disponente, quamdam aedificaverit ecclesiam *r*, in qua ipsemet humanis postmodum aeternis exemptus gloriosam adeptus est sepulturam. Postquam vero aliquando temporis spatio sancti Dei athletae Mommoloni sanctorumque sociorum ejus Bertini videlicet atque Bertranni jocundissima confortatus est consocietate, volens ulterius ab invicem separari, in eadem quam ei Adrowaldus dederat haereditate ad libitum suum conobile fratrum concessit eis monasterium aedificare. Beatissimi ergo Dei athletae in loco illo, quod hodieque Vetus dicitur monasterium, suam aedificare coeperunt mansionem.

7 Verum ibi paucis remorantes annis, divina praedordinante clementia, locum sibi eligere decreverunt aptiorem. Ne vero fatuitati seu ignaviae tam subita aedificationis suae imputaretur mutatio, quod mente conceperant divinae Providentiae commiserunt arbitrio. In stagnum siquidem, quod praedicto subter erat monasterio, sese navigio condonantes divinae sese providentiae absque ulla corporalis substantiae comportatione commendaverunt, ac cum multa cordis compunctione, quo usque sibi habitationis Deo dignae locus designaretur, numquam sese de navi egressuros voverunt. Circumferebatur itaque navicula Sanctorum per praefatum fluvium *s* absque ullo nautarum remigio. Vagabatur circumquaque omni subsidio destituta temporali, utpote quam soli summae divinitatis Dei athletae commendaverant voluntati, quam plurima lacrymarum effusione ora perfusi Deum compuncte sollicitabant, Dei devotissimis orationibus paternitatem non sine

praecor-

D

p

et Adrowaldus
suam villam
dedit, et
prius condit
cum SS. Ber-
tranno et Ber-
tranno Vetus
monaste-
rium,

E

q

r

F

quo relicto,
Sithiense
construit,

s

A præcordialibus suspiriis admodum inquietabant, nullomodo se voventes de stagno egressuros, nullomodo se corporalem victum sumpturos, quoadusque, quem sibi Deus orationis locum præordinasset, eos attingere contingeret, quatenus ibi sanctissima Sanctissimi Spiritus inspiratione animati, divinis omni vitæ suæ tempore præceptionibus mererentur deservire. Sanctissima ergo Dei pietas famulorum suorum devotioni compatiens, cum tantis eos obsequii sui gratia pervidisset defatigari elaborationibus, sua ipsius gratuita benignitate ad certum eos mansionis desideratæ traduxit locum, ubi super fluvium Agnionem non multo post monasterium, quod Sithiu vocatur, instanter ædificare cœperunt. Relicta mox navicula, Sanctus Dei Confessor Mommolenus cum prædictis confratribus egressus ad terram, cum circumquaque locum habitabilem sibi pervidissent, quam plurima devotione Deo gratias agebant, unusquisque secundum Davidicum illud dicentes: Hæc requies mea, hic habitabo quoniam elegi eam. Paucis post tempore (non est enim invalida manus Domini) gloriosum ibi peractum est monasterium; in quo cum multa confluisset cœnobialis congregatio, sanctus pontifex Audomarus sanctissimum Dei athletam Mommolenum maximæ illi multitudini præordinavit t monachorum.

ubi rigide at-
que pie vivit.

8 Cura igitur eorum suscepta, qui eo non parvi numeri confluerant, quanta sese sanctus pater Mommolenus parsimonia maceravit, quanta corpus suum jejuniorum, vigiliarum et nuditatis inedia cohibuerit, si ad plenum referri oportet, humanam prorsus excederet facultiam: adeo enim in his et aliis sese exercebat virtutibus, ut et commissis suis et aliis, ad quos nomen ejus pervenerat, quasi quædam gratiæ divinæ glorificatio videretur. Utebatur pro veste cilicio, corpus aqua sola et pane tantum sustentabat ordeaceo, orationi sedulo incumbens devotissimis cum lacrymis gratias divinæ semper majestati referebat. Commissæ sibi obedientiæ vir beatus non immemor, utilitati fratrum semper invigilabat in claustris fratrum; extra claustrum pauperum seu supervenientium necessitatibus insudabat, et secundum quod a sanctis canonibus acceperat hospitalitatem hilariter exequabatur. Quid plura? Paucis in tempore multos, qui adhuc prophanis gentilitatis deserviebant illusionibus, ad idolorum fallaci convertit cultura, quos sacrosanctæ professionis signaculo præmunis ad æternæ vitæ postmodum Christus introduxit premia sempiterna. Largissimus ergo bonorum operum retributor Deus contra diabolicas reluctationes indefessam beatissimi patris Mommoleni aspiciens pugnam (oculi enim Domini super justos), almificis eum signis ac virtutibus remuneravit. Cæcis siquidem visum, surdis auditum, multimodam sanitatem per sacræ manus ejus impositionem corporibus restituebat paralyticorum, leprosos seu elephanticos non exhorrebat, immo tanquam uterinos filios contractans, saucia eorum corpora balneis benigne refovebat.

Mortuo vero
S. Eligio suc-
cedit S. Mummolenus,

9 Contigit eo in tempore gloriosissimum Dei Confessorem Sanctissimum videlicet Eligium, Noviomensis seu Tornacensis Ecclesiæ pontificem, post officii sui felicissimam consummationem de mundo emigrare, et ecclesiam sibi commissam, tanquam naviculam, quæ sine remigio est, inter mundanas tempestates aliquandiu fluctuare. Tanto prærepto pastore, oves circumquaque vagabantur; filii, patre decedente, suspirabant et lacrymabantur; unanimes omnes voce super deso-

latione sua Dei piissimam benignitatem sollicitabant: jejuniis tandem et orationibus eorum Dei omnipotentis reflexa misericordia; (prope est siquidem Deus omnibus invocantibus se;) sacrosanctæ gratiæ suæ respectu populum suum consolari dignatus est. Abstractum namque non sine obedientiæ impositione ab ecclesia, quam prænomina vimus, nominatissimum pastorem sanctæ Noviomensis seu Tornacensis Ecclesiæ sanctum patrem Mommolenum providum divinitus delegavit successorem. Erat siquidem pastor ipse mitis, alloquio providus, in consilio devotus, in orationibus, in vigiliis et jejuniis strenuus, prælati benevole subditus, subditis amicablem imperans, bonis insistens operibus, vitiis indefesse repugnans, et solius divinæ pietatis gratiæ tyrannicis principum infestationibus viriliter resistebat. Sic itaque plebs illa secundum Dei athletam Mommolenum pontificem sibi, Deo disponente, unanimiter et elegit et habere promeruit, tum quia et latina et teutonice præpollebat facultia; tum præcipue quia divinarum institutionum eum instructum audierant documentis. (Ecclesia siquidem Noviomensis romana vulgariter lingua, Tornacensis vero teutonice majori ex parte utitur; utraque autem eruditiori Latinorum eloquio, sicut gratia hæc concessa fuerit, ad plenum respondere dinoscitur u). Quia ergo tot et tantarum linguarum peritum eum noverat, tum quia gloriosissimæ suæ vitæ conversationem audierat, præcipue vero quia eum in sibi commissæ pastoralitatis officio infatigabilem compererat, non sine multa obedientiæ impositione a monasterio abstractum sibi populus ille suscepit in pastorem, non minimum gratulatus sanctissimo prædecessori honestum sibi in Deo providisse successorem.

AUCTORE
ANONYMO.

E

u

10 Suscepta igitur ecclesiæ prælatione, Beatissimus Christi Confessor Mommolenus, regularem ecclesiastici ordinis tenorem viriliter exequabatur; regiam institutionis divinæ viam incedens, raro aut nunquam ab ea deflectebat, in officio suscepto impiger semper et hilis perseverabat, modestis modestus, pravos et rebelles justæ virga severitatis corrigere non negligebat. Erat ei semper præ oculis dies admodum tremenda futuri iudicii; retractabat secum et aliis prædicabat divinæ amplectendam gratiam retributionis. Impenitentibus et quos Deo rebelles noverat pro certo intentabat æternæ supplicium damnationis. Infatigabili prædicatione infideles et incredulos ad fidem confortabat, et bono suæ conversationis exemplo ad peccatorum promerendam remissionem strenue informabat. Mirabantur in eo prudentes sæculi tantam divinæ inspirationis requiescere gratiam; æmuli illius detractores, cum eum audissent, aut convertebantur, aut cum multa ignominia confusi diffugiabant; unde factum est, ut multi per ejus instantissimam prædicationem ab idolorum cultura converterentur: et abrenuntiato profanæ gentilitatis errore, per impositionem sanctarum ejus manuum sacrosancti baptismatis lavacro se sanctificatos esse non minimum gratularentur; nemo siquidem sapientiæ ejus resistere poterat, neque spiritui qui in eo loquebatur. Erat ei circa monasteria solertia indicibilis, circa pauperes et egenos compunctio inastimabilis, circa hospites et extraneos charitativo admodum mentis affectu profuse utebatur; humilibus humilis; superbis (quia eorum viriliter confutabat superbiam) superbus nimium videbatur. Irreverentibus siquidem quadam vultus cervicositate pertinax vide-

latina et teu-
tonica lin-
gua peritus;
et cum vigin-
ti sex annos
omnia epi-
scopi munia

F

AUCTORE
ANONYMO.

inter medias
omnigenas
virtutes ex-
plevisset

batur; cordis autem ejus non ficta serenitas, quacumque hora ingemissent, leniter eos demulcebat et consolabatur; et licet benigno mentis affectu Deum timentibus esset valde amabilis, hæreticis tamen et infidelibus aspectu et incessu non parum metuendus videbatur et terribilis.

11 Omni seposita carnalium voluptate deliciarum, totum se transfuderat ad æternarum desideria recompensationum. Exterioris hujus hominis speciem ipsam veræ sanctificationis expressam æstimares imaginem; in humanitate siquidem profusus, in doctrina præcipuus, paratus in sermone, multimodo probitatis ornatus erat honestate. In hoc Dei sacerdote, de quo præsens agitur sermo, ipsam patris nostri Abrahamæ formam intueor. Abraham enim, secundum divinam promissionem de domo patris et cognatione sua egressus, in terram quam ei Deus demonstraverat, factus est in gentem magnam; hic autem paterna postposita hæreditate, voluntario in exilio multam Christianæ religionis Deo præparavit Ecclesiam. Abraham secundum quod de Maria Virgine audivimus: Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, in monte quem ei Deus designaverat, seipsum Deo, (quia se in filio, etsi non actu, animo tamen) obtulit; Sanctus vero Mommolenus in sublimitate spirituali præordinatus seipsum Deo sacrificium justitiæ immolavit. Abrahamæ, post victimam oblatam domum reverso, famuli domus et omnis ejus vicinia gaudentes occurrerunt; hunc vero Dei athletam post cursum feliciter consummatum Angeli Sancti suum in consortium receperunt.

et morti pro-
ximus ele-
rum monis-
set, nie mo-
ritur et se-
petitur.

12 Peractis enim viginti et sex annis, postquam pontificalem adeptus est cathedram, cum divino in gazophylatio prædicationis suæ multam coacervasset spiritualem animarum pecuniam, gravissima corporis admodum infirmitate depressus, ut sibi exequialem sensit terminum instare, suos sibi discipulos assistere mandavit: Novi, ait, filio, extremum mihi diem imminere, et quia ad præsens a vobis separari habeo, charitatem me vestram amodo diligentius oportet commonere. Si igitur vicariam meam pusillanimitati rependitis dilectionem, futuri judicii præ oculis semper habeatis justissimam examinationem, quia ibi et justi præmia meritorum, et iniqui suam suscepturi sunt condemnationem. Oportet itaque, fratres, ad eandem nos discussionem diligentissime præparari, ne nos imparatos dies illa inveniat supremæ ultionis; ab illa siquidem hora nemo de Dei præsumere habet misericordia: ulterius enim nulla condemnatis sperari potest indulgentia. Cautissime igitur et diligenter ultimam patris vestri retractate commonitionem, quo in tremebunda illa examinatione vitæ perennis felicissimam a Deo promereamini remunerationem. Curam ei nostrarum commendo animarum, ejus salutifera passio nostrorum absolvat vincula peccatorum; et ecce vobis præsentibus in manus ejus Redemptoris nostri commendo spiritum meum. His ita peroratis, cum sacrosanctam universalis nostræ suscepisset Eucharistiam redemptionis, inter ipsas gratiarum actiones ultimum populo valedicens, spiritum exalavit. Sic igitur felix ejus anima corpore soluta putribili de terris evocata, collocata est in cælis, et Sanctis consociata, Deum collaudat cum Angelis. Quia vero civitas vivorum dicitur non mortuorum x a discipulis suis post multam lacrymarum effusionem extra muros ante portam aquariam in ecclesia Sanctorum sepultus est Apostolorum y. Ibi frequenter multa præstantur beneficia incommodi-

tibus miserorum, ægri multoties per hujus patris nostri piissimam intercessionem inibi sanantur, et peccatores vinculis absolvantur delictorum ad laudem et gloriam Jesu Christi Domini nostri, qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat Deus per infinita sæcula sæculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Lotharius, Ludovici filius, idem est ac Clotarius III, ut in § 1 Commentarii prævii monuimus; ubi fuse declaratum fuit, quomodo is locus interpretandus esset.

b Hæc omnia ex Vita S. Eligii deprompta esse docuimus num. 6 Commentarii prævii.

c Eo in tempore scilicet cum persecutio non amplius sæviret, circa annum forte 614, egressus est e patria S. Mummolini, venitque Luxovium in Burgundia; inde aliquandiu ante annum 628 perrexit ad aulam Clotarii II; de qua re vide § 11 Commentarii prævii.

d S. Bertinus, de quo sæpius dictum est in Commentario prævio, colitur die v Septembris; ad quam diem fuse de eo egit Stillingus noster.

e S. Bertrannus, seu Ebertrannus ut Sanctus habitus fuit a Molano (a) et a Bollando (b) ad diem xxiv Januarii; Gallia Christianæ persecutores (c) ei Sancti titulum denegarunt. Verumtamen ab anno 1785 in diocesi Sant-Audomarensi, et ab anno 1817 in diocesi Atrebatensi, ejus cultus certus est, ut liquet ex Breviario Audomarensi et ex Proprio (d) Atrebatensi, quæ Officium ejus capiunt.

f Agitur hic de Clotario II, qui anno 628 obiit. Confer Commentarium prævium § 11.

g Theodorico Burgundia et Austrasia rege mortuo, ejusque filio Sigeberto et universa familia exterminatis, monarchiam seu totius imperii arcem obtinuit Clotarius II anno 613.

h S. Eustasius, in exilium profecto S. Columbano, anno 610 abbas Luxoviensis factus est; ut in Commentario de S. Gallo num. 54 jam traditum fuit.

i Regium sigillum frequenter olim in Gallia et alibi locorum clericis creditum fuisse neminem latet. Conscriptis Lanovius opusculum de Sanctis Franciæ Cancellariis; Cangius, in Glossario latinitalis mediæ ævi ad verbum Cancellarius, edidit ex variis catalogum cancellariorum sub secunda et tertia stirpe; et Benedictini monachi, in ejusdem operis recognitione ad verbum Referendarius, catalogum eorum, qui simile munus sub prima stirpe obierunt; jam antea Mabillonius (e) talem recensionem a primis temporibus fecerat. Nusquam tamen hic prodit S. Mummolini; quod mirum non est ob rationes, quas ex Mabillonio (f) facile discere est. Neque ab hoc officio deturbandus est S. Mummolinus, quod Rothbertus in Actis S. Ausberti et S. Angadrismæ, et Romanus Rotomagensis in Gestis ipsius Clotarii II regium annulum sub hoc monarcha gessisse dicuntur; quandoquidem, ut laudatus Mabillonius docet (g), ex authenticis instrumentis constet, plures olim referendarios seu cancellarios regibus Francorum fuisse.

k Vitæ recentiores, quas præ manibus habuit Ghesquierus, omnino aliter aliquantum id tempus determinant: Vir Domini Mommolenus, hæc ibi leguntur, cum suis sociis (Vita antiquior nihil de sociis in aula Clotarii versantibus habet) a rege honorifice est susceptus, et longo tempore intra regis palatium summa diligentia subrogatus. Post longum autem temporis intervallum præmemorati viri, ut longe lateque verbum vitæ spargerent, S. Audomarum tunc Teruanensem episcopum adierunt. Dubium esse nequit quin lectio an-

(a) Natales SS. Belgii ad xxiv Januar. — (b) Act. SS. t. II, Januar., p. 604. — (c) T. IX, col. 1040. — (d) P. 41. — (e) De Re Diplom., lib. II, cap. XII. — (f) Ibid., loc. cit. — (g) Ibid., cap. XI.

A *tiquior melior sit, cum Clotarius II anno 628 vita sit functus, et S. Mummolinus, circa finem sæculi VI, ut videtur, natus, junior esset quam ut diu in aula Clotarii versari potuerit. Quid vero egerit Sanctus Mummolinus inter obitum Chlotarii II et suam ad S. Audomarum digressionem, difficile determinare est; quoniam, ut § II Commentarii prævii ad Vitam S. Audomari ostendit Stillingus, incertum est tempus S. Audomari episcopatus, cujus quidem initium inter annum 628 et 638 vagatur. Pro libitu hac super re quisque conjiciat. Confer tamen quæ inferius in hac Vita num. 4 dicuntur.*

I Morini, gens clara apud historicos, sat multa subministrarunt Malbrancoquio gesta, quam ut eis egregium suum opus de Morinis tribus voluminibus conderet: in quorum primo (a) egit hic annalista de Morinorum nomine, variamque proposuit etymologiam. Licet proximis temporibus Ol. V. Raepsaet inierit sententiam, repetendum esse hoc nomen a theotisco seu flandrico vocabulo Moer, terram cœnosam referente, magis tamen vulgo assentiunt eruditi Malbrancoquio, qui illud deducit a Mor, etiamnum apud inferiores hodiernos Normannos mare significante; cum hodieum maris æccolis nomen Morins apud dictos Normannos mereatur. Quod vero in S. Mummolini Vita, non est cur fidei negemus. Tres scilicet S. Audomari Vitæ, a Stillingo editæ, hac in re consonant; et quidem Malbrancoquius, (ut Stillingi aliorumque dicta mittam,) licet olim SS. Fuscianus et Victorius et dein S. Victricius Rothomagensis episcopus hanc Dominici agri partem sedulo excavassent, non dubitat ad annum 622, quo Dagobertus a patre suo Clotario II Gallia regnum adeptus erat, hæc promere verba: Vident in Morinis omnem exutum propemodum pietatem, quam pessumdarent morum feritas, idola colendi obstinatio... Qui rerum status ortus videtur ex diuturniore absentia episcoporum a Morinens, dein Teruanensi et Boloniensi sedibus; quæ brevi post in unam coaluerunt, electo in episcopum S. Audomaro.

m Nullus dubito, quin hic altudat biographus ad versum 727 libri VIII Æneados, licet Virgilius, nedum Morinos invictos illic prædicet, eos inter debellatas a Romanis gentes computat. Æneæ scilicet clypeus, a Vulcano confectus, cum exhibit futura Romanorum fata, immuneris quoque de barbaris victorias sibi appetitas habet; quocirca ibidem

..... incedunt victæ longo ordine gentes,
Quam variæ linguis, habitu tam vestis et armis.
C Hic Nomadum genus, et discinctos mulciber Afros,
Hic Lelegas, Carasque, sagittiferosque Gelonos
Finxerat. Euphrates ibat jam mollior undis,
Extremique hominum Morini, Rhenusque bicor-
nis,
Indomitique Dahæ et pontem indignatus Araxes.

n Julius Cæsar, qui absque dubio hic indigitatur, prima quidem in Morinos impressione, quam Malbrancoquius (b) ad annum Urbis conditæ 697 refert, non debellavit Morinos, quod in silvis et paludibus se continerent. Verum non ita multo post ex magna parte Morinorum ad Cæsarem legati venerunt, qui se de superioris temporis consilio excusarent..., seque ea, quæ imperasset, facturos pollicerentur (c). Rebellarunt quidem deinde plures e Morinis; qui quum propter siccitatem paludum, quo se recipere non haberent, quo per fugio superiori anno fuerant usi, omnes fere in potestatem Labieni venerunt (d), quem Cæsar adversus eos miserat. Mitto sermonem facere de tumultibus pacationibusque Morinorum sub Cæsaris successoribus.

o Eadem fere verba in Vitæ S. Audomari habentur; in quibus tamen nihil statuitur de vaga Mo-

rinorum libertate, qua nulli principali potentia ineunte sæculo VII subfuisse dicuntur. Equidem neque Sancti Audomari biographos hæc prætermit- tentes, quoniam Morini jure censendi sunt Neustria pars, neque S. Mummolini biographum hæc asseren- tem redarguam, quoniam manifestum est principa- tum Francorum regum in populos, silvestrem fere vitam in paludibus et nemoribus agentes, facto ina- nem ferme fuisse.

p Hæc et sequentia conformia sunt Vitæ S. Au- domari, a Stillingo editis, aliisque quarum fragmen- ta citat ecclesiæ Sant-Audomarensis defensor (e). Quod imprimis notandum est, consonant omnes hæc Vitæ in ordine gestorum; qui ordo, a Mabillonio aliisque impugnatus, restitutus fuit a Stillingo in Commentario de S. Bertino (f). Hæsitat Cl. V. Guérard (g) inter Mabillonium et Stillingum; verum si cedat utriusque auctoritas, et veterum tantum maneant testimonia, dubium non est, quin Stillingi prævaleat sententia.

q Altera Adroaldi donatio omnigenos jam tulit impetus a memorato scriptore Sant-Audomarensi (h), omnes intendente nervos, ut hanc donationem concu- tiat. Mitto quas ipse suspicandi rationes nuncupat, satis mihi dicens tria falsitatis certa argumenta, ut loquitur, diluere. Primum est, diplomate hujus donationis destrui donationem S. Audomaro jam factam; verum omnino contraria deberet esse con- clusio, cum culpatum instrumentum habeat: Dono vobis omnem rem portionis hereditatis meæ, in pago Taruanense, quam Domino patri Audomaro, apostolico viro, ad xenodochium suum ædifican- dum dare volumus: sed ipse salubre consilium nobis donavit, ut ipsam rem vobis delegarem, ut ibi monasterium, etc. Secunda exceptio petitur ex his verbis: Sed ipse salubre consilium nobis do- navit. Monasterium scilicet condere salubre consi- lium non est, cum xenodochium utile censetur: quæ ineptior objectio est, quam ut refelli mereatur. Ter- tium autem argumentum sic fere conficitur: certum est S. Mummolinum Sithivensis cenobii primum abbatem fuisse; quam propositionem multis invictis- que probationibus stabilit; verum quam ex ea promit conbusionem nemo admittet: etenim ex eo, quod abbatialis dignitas postulasset, ut S. Mummolinus in hoc diplomate primus nuncuparetur, non autem secundus (quod tamen fit in Folquini chartulario), sequitur initium-diplomatis mutatum fuisse, non autem ipsum diploma esse supposititium.

r Ecclesia est S. Mariæ Audomaropolitana: plura vide de ea apud Stillingum in Commentario de S. Bertino (i).

s Agno, gallice l'Aa; quæ vox aquam significat. t In Commentario prævio § III fuse cum Stillingo de abbatis munere, quod S. Mummolinus in Sithi- vensi monasterio gessit diximus.

u Quæ parenthesi inclusa sunt, interpolatio vi- dentur.

x Ubi id dicatur nescio, nisi hæc phrasis, mutato uno vocabulo, referat versum 38 cap. xx Evangelii secundum Lucam: Deus autem non est mortuo- rum, sed vivorum, omnes enim vivunt ei. Cæte- rum lex XII Tabularum: In urbe ne sepelito, neve urito, notissima est. Confer Concilium Bracarense anni 561 can. XVIII cum Annotatis Josephi Cata- lani (k), et Commentarium prævium § 1, num. 8. In Gallia hæc leges omnium primo labefactæ fuerunt in gratiam regum Francorum; et quidem ut eos taceam, de quibus ambigi potest an reapse in civita- tibus humati fuerint, Chilpericus II terra conditus est Noviom, ut legere est apud plures priscos histo- ricos; quos vide apud D. Bouquet (l). Sed inde ni- hil, ne quidem in favorem episcoporum, concludere licet.

y Confer Commentarium prævium num. 55.

(a) De Morinis, t. I, p. 3. et seqq. — (b) Ibidem, p. 91. — (c) C. J. Cæsar, De Bello Gallico, lib. IV, cap. XXII. — (d) Ibid., cap. XXVIII. — (e) Vérité de l'église de S. Omer, p. 393 et seqq. — (f) Act. SS., t. II Septemb., p. 559 et seqq. — (g) Cartul. de S. Bertin. Préface, p. xxxii. —

(h) Vérité de l'église de S. Omer, p. 71 et seqq. — (i) Act. SS., t. II Septemb., p. 565 et seqq. — (k) De Aguirre Concil. Hispan., t. III, p. 181 et 187. Edit. Roma- nae 1753. — (l) Recueil des Historiens de France, t. III, p. 572, 655, 671 et 698.